

*Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея
докторів наук з державного управління»*

Громадська організація «Асоціація науковців України»

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 6(24) 2022

Київ – 2022

*Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly
of Doctors of Sciences in Public Administration"*

Public Organization "Association of Scientists of Ukraine"

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

Scientific Perspectives

*(Series "Public Administration", Series "Law", Series "Economics",
Series "Medicine", Series "Pedagogy", Series "Psychology")*

Issue № 6(24) 2022

Kiev – 2022

ISSN (print) 2708-7530

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6\(24\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6(24))

Наукові перспективи: журнал. 2022. № 6(24) 2022. С.624

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 24.09.2020 р. № 1188 журналу присвоєно категорію "Б" із галузей науки: державне управління, право та економіка. Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 27.06.2022, № 7/6-22)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 24436-14376Р від 09.06.2020 р.

Журнал видається за активної підтримки Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан) та КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва"

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні та за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та медицини. Видання розраховано на дослідників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків.

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор:

Жукова Ірина Віталіївна кандидат наук з державного управління, доцент, Проректор з наукової роботи ПВНЗ Університет Новітніх Технологій, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», м. Київ, Україна

Заступники Головного редактора:

Дацій Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загально медичних дисциплін Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (Київ, Україна);

Федоренко Владислав Леонідович — доктор юридичних наук, професор, DrHb - доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), Заслужений юрист України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна).

Редакційна колегія:

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Держаного університету імені Шота Руставелі (Грузія);

Ахметова Лайла Сейсембековна — доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан) ;

Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Балахтар Катерина Сергіївна — здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна);

Бурик Зоряна Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна) ;

Вдовіна Олена Олександрівна — кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна);

Гбур Зоряна Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна) ;

Долгова Олена Миколаївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Гвожджєвіч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща);

Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Гудзенко Ганна Володимирівна — кандидат медичних наук, асистент кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Гуменникова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Гечбаія Бадрі Нодаровіч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія);

Дегтяр Андрій Олегович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та підприємництва Національного аерокосмічного університету імені М.С. Жуковського, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна) ;

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна) ;

Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна) ;

Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Коляденко Ніна Володимирівна — доктор медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна) ;

Лич (Назарук) Оксана Миколаївна — доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Мальцев Дмитро Валерійович — кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна) ;

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан);

Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща) ;

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна) ;

Нікульчев Микола Олександрович — доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри історії та права ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Донецька область, Україна);

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія) ;

Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна) ;

Орел Марія Григорівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна) ;

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Перестюк Інга Миколаївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна);

Радзіховська Наталія Станіславівна — кандидат медичних наук, лікар вищої категорії, завідувач відділенням неврології КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва", асистент кафедри неврології НМУ імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Стовба Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії (Херсон, Україна);

Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна) ;

Тимошенко Наталія Юрївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна);

Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна) ;

Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна) ;

Цимбалюк Руслан Степанович — кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №2 (Київ, Україна) ;

Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Якимчук Аліна Юрївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна) ;

Яковицька Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна) .

© автори статей, 2022

© Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління», 2022

© Громадська організація «Асоціація науковців України», 2022

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2022

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 6(24) 2022

СЕРІЯ «Педагогіка»

- Chepurna M.V., Dernova T.A., Kolesnyk D.M., Korieshkova S.P., Riabtseva I.A.** 456
FORMATION OF STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF HUMANIZATION OF EDUCATION
- Kazachiner O.S., Boychuk Yu.D.** 466
STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF A TEACHER-DEFECTOLOGIST'S PROFESSIONAL COMPETENCE FORMING IN CONDITIONS OF POSTGRADUATE EDUCATION
- Загородня А.А.** 478
СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ
- Кондрацька Л.А., Кравчина Т.В.** 486
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ МИРОТВОРЧОЇ ОСВІТИ
- Рембач О.О.** 499
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
- Скрипник Т.В., Мартинчук О.В., Супрун Г.В., Криваковська Р.В.** 514
ОСОБЛИВОСТІ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ФАХІВЦЯМИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ТА БАТЬКАМИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ
- Шевченко С.М.** 528
ПРОСВІТНИЦЬКІ ІДЕЇ М.П. КУЛІША

СЕРІЯ «Психологія»

- Бочелюк В.Й., Панов М.С., Спицька Л.В.** 545
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОСОМАТИКИ

УДК 376.064.1-053.2

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6\(24\)-514-527](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6(24)-514-527)

Скрипник Тетяна Вікторівна доктор психологічних наук, старший наук. співробітник, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, бульвар Ігоря Шамо, 18/2, м. Київ, 02154, тел.: (099) 112-14-99, <https://orcid.org/0000-0002-8511-4984>

Мартинчук Олена Валеріївна доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, бульвар Ігоря Шамо, 18/2, м. Київ, 02154, тел.: (050) 133-80-47, <https://orcid.org/0000-0001-6119-9306>

Супрун Ганна Володимирівна кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, бульвар Ігоря Шамо, 18/2, м. Київ, 02154, тел.: (068) 8119547, <https://orcid.org/0000-0003-3282-7603>

Криваковська Регіна Володимирівна магістр, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, бульвар Ігоря Шамо, 18/2, м. Київ, 02154, тел.: (095) 146-02-82, <https://orcid.org/0000-0002-0520-8666>

ОСОБЛИВОСТІ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ФАХІВЦЯМИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ТА БАТЬКАМИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. Статтю присвячено питанню співпраці педагогів закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Незважаючи на те, що зарубіжними колегами напрацьовано потужний дослідницький доробок щодо необхідності встановлення партнерства з батьками дітей з особливими потребами у межах інклюзивного навчання, позитивні результати такої співпраці, а також підходи та методи впровадження продуктивної взаємодії між фахівцями і батьками, нами визначено, що в Україні це питання досі лишається декларативним й позбавленим практичного алгоритму впровадження.

Такий невідповідний стан перебігу командного супроводу дітей з особливими освітніми потребами визначається у: 1) нормативно-правовому забезпеченні інклюзивного навчання, що доводиться з опорою на положення, представлені в українських законодавчих та нормативно-правових актах;

2) навчально-методичних розробках (проаналізованих нами статтях та авторефератах дисертацій); 3) інклюзивній практиці, висновки щодо якої ми зробили завдяки аналізу напівструктурованих анкет, розроблених окремо для педагогів та батьків дітей з особливими освітніми потребами, а також записів проведеного нами інтерв'ю. Узагальнення й систематизація отриманих результатів нашого дослідження дало змогу висвітлити особливо вразливі аспекти стосовно партнерства між педагогами і батьками. Серед них: звужене й однобічне розуміння важливих понять у контексті партнерства педагогів та батьків («залучення батьків», «участь у прийнятті рішень»); брак порозуміння між педагогами і батьками у процесі спілкування; позбавлення батьків вибору; відсутність зворотного зв'язку та чіткого алгоритму налагодження партнерських стосунків та предметного їх забезпечення та ін. Недостатньо усвідомлена й реалізована співпраця між педагогами і батьками дитини з ООП негативно позначається як на командному супроводі цієї дитини, так і на її освітньому процесі, у цілому. Проаналізовані навчально-методичні розробки закордонних науковців, присвячені питанням партнерства між педагогами і батьками, дали змогу систематизувати дієві шляхи покращення взаємодії між ними в українському освітньому просторі.

Ключові слова: партнерство, інклюзивна освіта, командний супровід, участь батьків, діти з особливими освітніми потребами.

Skrypnyk Tetiana Viktorivna Doctor of Psychology, Professor of the Department of Special psychology and inclusive education. Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University, Igor Shamo Boul., 18/2, Kyiv, 02154, tel.: (099) 112-14-99, <https://orcid.org/0000-0002-8511-4984>

Martynchuk Olena Valeriyivna Doctor of Pedagogical Science, Chair holder of the Department of Special psychology and inclusive education. Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University, Igor Shamo Boul., 18/2, Kyiv, 02154, tel.: (050) 133-80-47, <https://orcid.org/0000-0001-6119-9306>

Suprun Hanna Volodymyrivna PhD in psychology, Senior Lecturer of the Department of Special psychology and inclusive education. Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University, Igor Shamo Boul., 18/2, Kyiv, 02154, tel.: (068) 811-95-47, <https://orcid.org/0000-0003-3282-7603>.

Regina Kryvakovska Volodymyrivna Master, Department of Special and Inclusive Education, Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University, Department of Special and Inclusive Education, Igor Shamo Boul., 18/2, Kyiv, 02154, <https://orcid.org/0000-0002-0520-8666>

PECULIARITIES OF PARTNERSHIP BETWEEN SPECIALISTS OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION AND PARENTS OF A CHILD WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract. The article is devoted to the issue of cooperation of teachers of educational institutions with parents of children with special educational needs. Despite the fact that foreign colleagues have developed extensive research on the need to establish partnerships with parents of children with special needs in inclusive education, the positive results of such cooperation, as well as approaches and methods of productive interaction between professionals and parents, we found that in Ukraine this issue still remains declarative and devoid of a practical implementation algorithm.

This inappropriate state of the team support of children with special educational needs is determined by: 1) regulatory and legal support of inclusive education, which is based on the provisions set out in Ukrainian legislation and regulations; 2) educational and methodical developments (articles and abstracts of dissertations analyzed by us); 3) inclusive practice, the conclusions of which we drew from the analysis of semi-structured questionnaires developed specifically for teachers and parents of children with special educational needs, as well as records of our interviews. The generalization and systematization of the results of our study made it possible to highlight particularly vulnerable aspects of the partnership between teachers and parents. Among them: narrow and one-sided understanding of important concepts in the context of partnership between teachers and parents ("parental involvement", "participation in decision-making"); lack of understanding between teachers and parents, real dialogue and feedback; depriving parents of a choice; lack of a clear algorithm for establishing partnerships and their substantive support, etc.

At the same time, a comparative analysis of the questionnaires of teachers, on the one hand, and parents, on the other, revealed a mismatch of ideas about the nature and content of cooperation between them. The analyzed educational and methodological developments of foreign scholars, devoted to the issues of partnership between teachers and parents, made it possible to systematize effective ways to improve the interaction between them in the Ukrainian educational environment.

Keywords: partnership, inclusive education, team support, parental involvement, children with special educational needs

Постановка проблеми. Освіта дітей з особливими освітніми потребами впроваджена в Україні на державному рівні. Але досі в нашій країні її характеристиками лишаються: стихійність, неузгодженість, неефективність. Чинниками наявного стану речей, на нашу думку, є: 1) суперечливе

нормативно-правове забезпечення (плутанина щодо: важливих понять, пов'язаних з розумінням інклюзивного процесу; категорій дітей, яких долучають в інклюзивні групи чи класи; складу команд супроводу та функціональних ролей кожного учасника цих команд); 2) формалізм у підходах до практики роботи команд супроводу, коли супровідна документація, у тому числі, індивідуальна програма розвитку, впроваджується виключно для перевірок, а не у якості керівництва до дій, де чітко і послідовно представлено конкретні вимірювані цілі, зміст корекційно-розвиткових занять та умови співпраці учасників команди супроводу, методи моніторингу динаміки успіху; 3) невирішеність кадрових питань (адже у закладі освіти нема жодної посади, компетентної щодо інклюзивних технологій та інноваційних форм діяльності, до яких відноситься і командний супровід дітей з особливими потребами, окрім того, на невідповідному рівні здійснюється підвищення кваліфікації педагогів у плані інклюзивного освітнього процесу); 4) брак навчально-методичного забезпечення (необхідних посібників, підручників, методичних рекомендацій); 5) невідповідне фінансове забезпечення (розмір і призначення субвенції; матеріальне забезпечення інклюзивного освітнього середовища необхідним обладнанням) та ін.

У цих умовах суцільних дефіцитів щодо планування й організації інклюзивного навчання, великого значення набуває особистісний потенціал учасників команди супроводу. У цій статті ми зосередимо увагу на таких учасниках цієї команди, як педагоги та батьки дітей з особливими освітніми потребами (ООП). За міжнародними джерелами відомо, що існує багато фактів та аргументів на користь формування тісних робочих відношень між педагогами і батьками. Тут йдеться про такі аргументи, як:

– особливий взаємозв'язок дитини з батьками як частинами єдиної системи, а це означає, що тільки з врахуванням певних умов та оточення, у якому відбувається зростання дитини, педагоги зможуть досягнути справжнього успіху у справі її підтримки та допомоги;

– батьки (і ширше – родина) – це ті люди, які найбільше часу перебувають з дитиною; вони найкраще знають дитину і мають можливість здійснювати певний вплив на її виховання, навчання і розвиток;

– у педагогів і батьків – свої зони відповідальності, і дуже важливо, щоб вони ділилися своїми здобутками, ідеями, пропозиціями, збагачуючи один одного тим, як запобігати труднощів і узгоджено підвищувати адаптивні можливості дитини з ООП та ін.

Успішний міжнародний досвід свідчить про те, що у формуванні інклюзивного освітнього середовища мають брати повноцінну участь не лише

педагоги закладу освіти, але й батьки, при тому, у форматі партнерської взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Іноземні фахівці приділяють значну увагу такому контенту, як: допомога батькам дітей з особливими освітніми потребами у подоланні стресу [1; 2]; визначення шляхів підтримки цих батьків і подальший вплив цього відчуття на якість життя всієї родини [3; 4], питання дієвої комунікації між педагогами і батьками у процесі супроводу [5; 6]; підготовка батьків для позитивного і послідовного впливу на власних дітей з ООП [7; 8; 9].

Багато хто з українських науковців також підіймає питання взаємодії фахівців та батьків дітей з ООП. Так, йдеться про визначення особливостей родин, де виховують дітей з ООП, та технології психологічної допомоги батькам [10; 11]; пошук нових можливостей для батьків шляхом конструювання індивідуальної «реальності» [12]; шляхи продуктивної співпраці педагогів з батьками [13; 14; 15].

Вітчизняні науковці доходять думки про те, що сприятливою ситуацією взаємодії фахівців і батьків дітей з ООП є спільна діяльність у межах команди психолого-педагогічного супроводу цих дітей [16; 17].

Мета статті – з опорою на систематизовані результати проведеного нами дослідження та на міжнародний досвід дієвої співпраці педагогів закладів освіти та батьків дітей з особливими потребами розробити чіткі й послідовні шляхи покращення взаємодії між ними в українському інклюзивному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Функціонування команди супроводу дітей дошкільного віку з ООП в Україні регламентується низкою законодавчих та нормативно-правових документах. Так, йдеться про взаємозв'язок та взаємну відповідальність педагогів, батьків й суспільства (Закони «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Типове положення і про дошкільний навчальний заклад»), про «педагогіку партнерства» як засадничий принцип освітніх закладів (Концепція «Нової української школи»). Ці важливі орієнтири знаходимо і в наукових розробках й навчально-методичній літературі – опору на принципи соціального партнерства, що передбачає рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей. Поняття партнерства в освіті, як і у будь-якій іншій галузі, це показник зрілих стосунків, адже така взаємодія передбачає повагу; доброзичливість, довіру, здатність до діалогу.

Водночас, у нормативно-правових документах бачимо непослідовність та суперечливість тверджень про роль батьків у команді супроводу дітей з ООП. Так, за «Примірним положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіт» (2018 р.) наголошено на тому, що батьки є

постійними учасниками команди супроводу, але подальша деталізація свідчить про їхню: а) мінімальну участь у розробці ППР, коли вони мають тільки надавати певні відомості про дитину й підписувати цей документ; б) пасивну роль, коли їх тільки інформують про стан засвоєння індивідуального освітнього плану, або консультують різні фахівці. Іншими словами, відсутнім є орієнтир на справжню співпрацю, характерні риси якої – рівноцінність та рівнозначність учасників. Декларативність долучення батьків до діяльності команди супроводу особливо чітко виявляється при аналізі такого твердження з «Примірного положення...», як: «Робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників». Тобто, до і після робочого часу працівників ніхто з інших учасників команди супроводу начебто не має здійснювати супровід дитини з ООП. Таким чином, ця фраза свідчить про те, що батьки, або запрошені фахівці мають тільки номінальне відношення до команди супроводу, адже чітко зазначено, що супровід триває тільки у межах «основного часу працівників»).

В Освітній програмі «Дитина» (2020) зазначено, що побудова алгоритму партнерської взаємодії з родинами є головною ціллю цієї освітньої програми. Також у цій програмі зазначено, що серед основних завдань педагогічного колективу – мотивувати батьків на продуктивне партнерство та роль, а також здійснювати рефлексію (усвідомлювати, аналізувати, оцінювати) процесу та результатів взаємодії з батьками. Натомість, у підрозділі Програми, присвяченому дітям з особливими освітніми потребами щодо взаємодії педагогів та батьків зазначено тільки такий аспект, як: забезпечити індивідуальний психолого-педагогічний та соціальний супровід батьків (так само, як і дітей).

У Новій редакції Базового Компоненту дошкільної освіти (2021) взаємодію закладу освіти з родинами дітей як учасниками освітнього процесу названо однією з вимог та умов реалізації дошкільної освіти. Ця взаємодія передбачає, що педагогічний колектив закладу дошкільної освіти має ініціювати різні форми участі батьків в освітньому процесі, управлінні та громадському самоврядуванні закладу дошкільної освіти, а також соціально-педагогічний патронат сімей вихованців.

У деяких українських навчально-методичних джерелах наголошується на тому, що саме активна співпраця педагогів та батьків зумовлює довірливі стосунки, взаєморозуміння й толерантне ставлення. За таких умов у батьків з'являється відчуття причетності до процесу виховання і навчання дитини, вони відчувають власну значущість, важливість своєї ролі щодо її адаптації та розвитку [18]. Сенс залучення батьків убачають для: впровадження успішної соціалізації та якісної освіти; вирішення серйозних проблем у навчанні та засвоєнні соціальних норм поведінки й покращення успіхів дитини, умов

навчання і виховання; створенні атмосфери, де розкривається потенціал кожної дитини, задоволення потреби в значущості й приналежності, зменшенні рівня стресу [19]; максимального комфортного освітнього процесу дитини з ООП [20].

Наявність таких ідей свідчить про те, що науковці України знайомі з сучасними пріоритетами в освіті, проте подібні положення лишаються так само, як і розуміння «очікувань батьків» декларативними, позбавленими чіткого розуміння їх сутності та алгоритму досягнення бажаного результату. При цьому, вираз «залучення батьків» має неузгоджений та обмежений контекст, що узагальнено можна згрупувати за такими характеристиками, як:

– *Пасивне залучення*, коли батькам надають інформацію про заклад, або про дитину; дозволяють відвідувати заклад, щоб вони могли бачити, як займається їхня дитина, демонструють досягнення та успіхи дитини;

– *Регламентоване залучення як «активних учасників»*: ЗДО пропонує батькам надавати допомогу фінансово, або у розробці ігровеки, зборі матеріалів для дитячих потреб тощо;

– *Підвищення компетентності батьків*: розширити поінформованість батьків щодо потенційних можливостей дитини, її перспективи у різних аспектах життя, допомога батькам у конкретних проблемах по догляду за дитиною, методах її виховання, у накопиченні інформації із сімейного виховання й практичних порадах;

– *Психологічна підтримка самих батьків* – вирішення конфліктних ситуацій, що виникають між суб'єктами освітнього процесу, зниження емоційного дискомфорту у зв'язку з особливостями розвитку їхньої дитини, підвищення психолого-педагогічної культури батьків, сприяння тому, щоб батьки були впевнені у можливостях дитини.

Аналіз уявлень про взаємодію фахівців і батьків, що у переважній більшості зустрічаються в українських навчально-методичних матеріалах, свідчать про неправильне розуміння партнерства і співпраці. Усі подані вище приклади мають спільну рису – вони позбавлені реципрокності (взаємності, діалоговості), адже батьки тут виступають як залежні, «ведені», а педагоги – ведучі й такі, що все знають, повчають і все визначають. Іншими словами, ніяким чином не конкретизується спільність у діях, рішеннях і відповідальності.

Часто можна зустріти вислів про те, що батьки «беруть участь у прийнятті рішень», які впливають на освіту дитини. Нижче представлено положення, якими описують зміст цього вислову в українських джерелах:

- надавати письмовий дозвіл на проведення будь-якого спеціального оцінювання, надавати дозвіл на додаткові послуги, яких може потребувати дитина;

- мати повну інформацію про наявні у ЗДО освітні програми;
- надавати важливу інформацію для планування, впровадження й адаптації, яка може вплинути на навчання і поведінку дитини, а також задовольняти постійно змінні потреби дитини;

- отримувати інформацію (у тому числі, регулярні звіти) про: навчання й успішність дитини;

- отримувати консультації;

- оскаржувати рішення, які не найкращим чином задовольнятимуть ООП дитини й працювати з командою над пошуком кращих рішень.

Аналіз цієї конкретизації дає змогу дійти висновку, що представлені види діяльності не відповідають поняттю «участь у прийнятті рішень», адже:

1) справжнє відсутнє співробітництво, коли враховується роль батьків як рівноцінних і рівнозначних партнерів, натомість батьки позбавлені вибору, активного рішення, вони тільки надають певну інформацію, отримують консультації, а також знайомляться й погоджують те, що розробили педагоги;

2) низка представлених тут положень не має ніякого практичного втілення, наприклад: а) «отримувати інформацію» у контексті спільного прийняття рішень, адже не сформульовано, що далі робити з цією інформацією, адже просто «отримання інформації» характеризується повною невизначеністю і ніяким чином не може сприяти, наприклад, покращенню освітнього процесу; б) «оскаржувати рішення, які не найкращим чином задовольнятимуть ООП дитини», при цьому нема визначених критеріїв, за якими можна зробити такий висновок; в) «працювати з командою супроводу над пошуком кращих рішень», але незрозуміло, хто саме і що саме буде шукати.

Відсутність чітких орієнтирів щодо партнерства фахівців та батьків у нормативно-правовому полі та навчально-методичних розробках позначається і у практичному плані.

Нами проведено анкетування 95 батьків дітей з особливими освітніми потребами та 79 педагогів закладів дошкільної освіти, яке виявило: недостатній рівень співпраці між ними, а також певну невідповідність бачення реальної ситуації з боку педагогів та батьків.

Отримані нами показники свідчать про недостатній рівень співпраці між педагогами та батьками дітей з ООП. Так, йдеться про те, що багато хто з батьків (53,9%) зазначають, що педагоги не залучали їх до участі в освітньому процесі. Окрім того, половина батьків визнає, що вони займаються зі своїми дітьми самі (або з фахівцями за межами закладу освіти), і не спілкуються з

іншими учасниками команди супроводу. Також 50 % батьків вважають, що ті корекційно-розвиткові заняття, які відбуваються у закладі дошкільної освіти не відповідають актуальним потребам дитини. Водночас 48,9% батьків повідомляють, що педагоги не цікавилися їхніми очікуваннями щодо освітнього процесу дитини у закладі дошкільної освіти.

Найменший показник, отриманий за нашим анкетуванням, – це те, що вкрай недостатньо практикується в українському інклюзивному процесу – постійний моніторинг динаміки розвитку дитини. Так, тільки 29,3% батьків визнали, що педагоги пропонували їм заповнювати бланки для фіксації змін та перевіряли, як батьки виконують рекомендації щодо досягнення конкретних цілей з розвитку дитини.

Завдяки анкетуванню педагогів і батьків було виявлено неспівпадіння у їхньому баченні тих чи інших моментів взаємодії, що представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники, що відображають невідповідність бачення реальної ситуації з боку педагогів та батьків

№	Положення анкети	Оцінка (у %)	
		Педагогів	Батьків
1	Педагоги радяться з батьками щодо цілей розвитку дитини	92,3	50
2	Знайомство батьків з результатами моніторингу й динаміки розвитку дитини	83,3	55,3
3	Заохочення батьків брати участь в освітньому процесі	82,9	53,9
4	Педагоги радяться з батьками, яких експертів запрошувати	82	46,8

Як ми бачимо за співставними даними у таблиці, педагоги значно перебільшують свою активність щодо залучення батьків і більше спрямовані на так звану «соціальну бажаність» у своїх відповідях (тобто відповідають так, щоб якби то справити краще враження про свою діяльність у контексті співпраці). Натомість батьки позбавлені такої настанови, тому, на нашу думку, їхні відповіді більш наближені до реальності. Осмислення отриманих результатів та додаткових інтерв'ю з деякими педагогами та батьками зумовили

появу у нас ще одного варіанту пояснення щодо наявної розбіжності їхніх поглядів на окремі аспекти співпраці, а саме: непорозуміння при спілкуванні. Так, можна припустити, наприклад, що деякі педагоги прагнули обговорити з батьками цілі розвитку дитини, або порадитися щодо запрошених експертів. При цьому батьки не зрозуміли, що з ними це обговорюють. Напевно, це відбувалося тому, що педагоги не прагнули отримати зворотний зв'язок від батьків і їхній запит не справив враження того, що вони щиро цікавляться уявленнями і поглядами батьків на наявну ситуацію.

Здійснений нами аналіз питання щодо партнерства між фахівцями закладу освіти та батьками дитини з ООП викрив багато недостатньо усвідомлених і реалізованих складових такої співпраці, що негативно позначається як на командному супроводі дитини з ООП, так і на її освітньому процесі, у цілому. Задля підвищення ефективності партнерства між педагогами і батьками нами визначено такі напрями позитивних перетворень:

1.3 опорою на розроблені міжнародні стандарти вдосконалити українську нормативно-правову базу щодо налагодження справжнього партнерства між педагогами та батьками дітей з ООП. Очікуваний результат: питання співпраці педагогів та батьків дітей з ООП у нормативно-правовій базі України викладено чітко, узгоджено; роль батьків та їхні функціональні обов'язки прописано так, що стає зрозумілим: вони є активними учасниками освітнього процесу, мають свою унікальну роль та рівноцінне значення в команді супроводу.

2. Провести ґрунтовні дослідження констатувального характеру, що дадуть змогу виявити чинники невідповідної співпраці фахівців та батьків дітей з ООП. Очікуваний результат: визначено перепони та чинники низької ефективності партнерських стосунків між педагогами і батьками та намічено шляхи подолання цих перепон задля досягнення позитивних змін.

3. Підвищити рівень обізнаності педагогічних колективів, з одного боку, і батьків дітей з ООП, з іншого (через майстер-класи, проєкти, тренінги), задля створення прецедентів ефективної співпраці між ними; розповсюдити інформацію про успішний досвід такої співпраці та визначити її позитивні наслідки. Очікувані результати: досягнення компетентності з боку педагогів та батьків щодо їхньої спільної діяльності та відповідальності за ефективність освітнього процесу дитини з ООП.

4. Створити навчально-методичні розробки, у яких представити позитивний досвід, а також детальну інформацію щодо покрокового налагодження партнерства між педагогами і батьками дітей з ООП, а також забезпечення його змістовною і зручною супровідною документацією. Очікувані результати: Наявні чіткі навчально-методичні матеріали, що можуть бути керівництвом до дій і справжніми сценаріями налагодження

цілеспрямованої й послідовної співпраці педагогів закладів освіти та батьків дітей з ООП.

Висновки. Аналіз нормативно-правового й навчально-методичного забезпечення інклюзивного процесу у частині співпраці таких учасників команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами, як їхні батьки та педагоги, дав нам змогу виокреслити певні прогалини щодо розуміння сутності та алгоритму впровадження партнерства між педагогами та батьками. Узагальнення і осмислення результатів теоретичних розвідок та емпіричного дослідження уможливили чіткі й послідовні шляхи покращення партнерства між педагогами та батьками дітей з ООП в Україні, з опорою на ефективний міжнародний досвід. Визначені нами шляхи позитивних перетворень охоплюють: вдосконалення нормативно-правової бази інклюзивної освіти; з'ясування за допомогою прицільного дослідження наявних перепон щодо впровадження дієвої співпраці педагогів та батьків; цілеспрямоване підвищення компетентності педагогів та батьків дітей з ООП щодо змісту та алгоритму налагодження ефективного партнерства, що має бути закріплено у практиці діяльності команди супроводу; розроблення навчально-методичних розробок, що мають стати керівництвом до успішних дій у напрямі формування успішного співробітництва педагогів з батьками дітей з ООП. До кожного визначеного напрямку покращення наявної ситуації з партнерства в Україні між педагогами закладів освіти та батьками дітей з ООП визначено очікувані результати як головні критерії, що дають змогу усвідомити, чи здійснена робота відповідає бажаним орієнтирам і сприяє необхідному рівню співпраці в інтересах дітей з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Crowell JA, Keluskar J, Gorecki A. (2019) Parenting behavior and the development of children with autism spectrum disorder. *Compr Psychiatry*. 2019 Apr;90. 21-29.
2. Shyamanta Das, et al. (2017). Impact of stress, coping, social support, and resilience of families having children with autism: A North East India-based study. *Asian journal of psychiatry*, 28, 133-139.
3. Rutherford, Marion, et al. (2019). Parent focused interventions for older children or adults with ASD and parent wellbeing outcomes: A systematic review with meta-analysis. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 68.
4. Widyawati, Yapina, et al. (2021). Positive parenting and its mediating role in the relationship between parental resilience and quality of life in children with developmental disabilities in Java Island, Indonesia. *Research in Developmental Disabilities*, 112, 103911.
5. Gray, David E. (1993). Negotiating autism: Relations between parents and treatment staff. *Social Science & Medicine*, 36(8), 1037-1046.
6. Strunk, Julie, Melissa Leisen, and Carolyn Schubert. (2017). Using a multidisciplinary approach with children diagnosed with autism spectrum disorder. *Journal of Interprofessional Education & practice*, 8, 60-68.
7. Ducharme, Joseph M., and Tammy L. Drain. (2004), Errorless academic compliance training: Improving generalized cooperation with parental requests in children with autism. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 43(2), 163-171.

8. Meek, Shantel E., Lauren T. Robinson, and Laudan B. Jahromi. (2012). Parent-child predictors of social competence with peers in children with and without autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6(2), 815-823.
9. Wieder, Serena. Educational readiness for autism spectrum disorders: the integration of experience and development. *Emerging Programs for Autism Spectrum Disorder*. Academic Press, 2021. 121-140.
10. Душка А.Л. Дитина з розладами аутистичного спектра. / А.Л. Душка. – Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. – 32 с.
11. Супрун Г. Психологічна техніка «моя історія» як засіб налагодження співпраці між фахівцями та батьками дитини з аутизмом / Г. Супрун // Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка. – 2018. – №29. – С. 79-84.
12. Островська К.О., Андрейко Б.В. Статистичні результати ефективності програми психологічних послуг для батьків дітей з особливими потребами у групах взаємодопомоги / К.О. Островська, Б.В. Андрейко // Психологічний часопис. – 2017. – №5. – С. 117-127.
13. Хворова Г.М. Соціально-психологічні технології формування батьківської компетентності щодо дітей з аутизмом: дослідження батьківських характеристик / Г.М. Хворова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». – 2020. – №3. – С. 162-169.
14. Богатіков Ю.О. Значення участі батьків у корекції аутичної дитини / Ю.О. Богатіков, Н.М. Чернікова // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2019. – №1. – С. 176-181.
15. Шульженко Д.І. Психолого-педагогічні проблеми емоційних станів батьків дітей раннього віку з порушеннями розвитку / Д.І. Шульженко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2017. – №34. – С. 178-184.
16. Мілютіна К.Л. Вплив батьківського ставлення до дітей із розладами аутистичного спектру на перспективу інклюзивного навчання / К.Л. Мілютіна, О.О. Івашова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – 2017. – №5 (1). – С. 98-102.
17. Скрипник Т.В. *Психологічна допомога дітям з аутизмом та їхнім батькам.* / Т.В. Скрипник. – К.: Вид. група "Шкільний світ", 2016. – 59 с.
18. Кас'яненко О.М. Спільна діяльність освітніх закладів та сім'ї у вихованні дитини з особливими потребами / О.М. Кас'яненко // Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мукачеве, 19-21 жовтня 2016 р.). – Мукачеве : Вид-во МДУ. – С. 96-98.
19. Суховієнко Н. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Н. Суховієнко. – Хмельницький: Вид. від. ХГПА, 2018. – 20 с.
20. Ковбасюк Т., Яценюк Л. Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти / Т. Ковбасюк, Л. Яценюк // Нова педагогічна думка. – 2020. – № 3 (103). – С. 85-88.

References:

1. Crowell, J., Keluskar, J., Gorecki, A. (2019). Parenting behavior and the development of children with autism spectrum disorder. *Compr Psychiatry*, 90, 21-29. [in English].
2. Shyamanta, D., Bornali, D., Kakoli, N. (2017). Impact of stress, coping, social support, and resilience of families having children with autism: A North East India-based study. *Asian Journal of Psychiatry*, 28. [in English].

3. Rutherford, M., Roy, A., Rush, R., McCartney, D., O'Hare, A., Forsyth, K. (2019). Parent focused interventions for older children or adults with ASD and parent wellbeing outcomes: A systematic review with meta-analysis. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 68. [in English].
4. Widyavati, Y., Scholte, R., Otten, R. (2021). Positive parenting and its mediating role in the relationship between parental resilience and quality of life in children with developmental disabilities in Java Island, Indonesia. *Research in Developmental Disabilities*, 112, 103911. [in English].
5. Gray D. Negotiating autism: Relations between parents and treatment staff. *Social Science & Medicine*, 36(8), 1037-1046. [in English].
6. Strunk, J., Leisen, M., Schubert, C. (2017). Using a multidisciplinary approach with children diagnosed with autism spectrum disorder. *Journal of Interprofessional Education & Practice*, 8, 60-68. [in English].
7. Dusharme, J., & Drain, T. Errorless Academic Compliance Training: Improving Generalized Cooperation With Parental Requests in Children With Autism. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(2), 163-171. [in English].
8. Meek, S., Robinson, L., Jahromi, L. (2012). Parent-Child Predictors of Social Competence with Peers in Children with and without Autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 815-823. [in English].
9. Wieder, S. (2021) Educational readiness for autism spectrum disorders: the integration of experience and development. *Emerging Programs for Autism Spectrum Disorder Academic Press*, (pp. 121-140). [in English].
10. Dushka, A. (2018). Dytyna z rozladamy autystychnoho spektra [A child with autism spectrum disorders]. Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian].
11. Suprun, H. (2018). Psykholohichna tekhnika «Moia istoriia» yak zasib nalahodzhennia spivpratsi mizh fakhivtsiamy ta batkamy dytyny z autyzmom [Psychological technique "My story" as a means of establishing cooperation between professionals and parents of a child with autism]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika - Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy*, 29, 79-84. [in Ukrainian].
12. Ostrovskaya, K., & Andreiko, B. (2017). Statystychni rezultaty efektyvnosti prohramy psykholohichnykh posluh dlia batkiv ditei z osoblyvymy potrebamy u hrupakh "Vzaiemodopomohy" - Statistical results of the effectiveness of the program of psychological services for parents of children with special needs in the groups of "Mutual assistance". *Psykholohichni chasopys - Psychological Journal*, 5 (9), 117-127. [in Ukrainian].
13. Khvorova, H. (2020). Sotsialno-psykholohichni tekhnolohii formuvannia batkivskoi kompetentnosti shchodo ditei z autyzmom: doslidzhennia batkivskykh kharakterystyk [Social-Psychological Technologies For The Formation Of Parental Competence In Children With Autism: A Studing Of Parental Characteristics]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derazhavnoho universytetu. Seriiia Psykholohichni nauky - Scientific Bulletin of Kherson State University. Psychological Sciences Series*, 3, 162-169. [in Ukrainian].
14. Bogatikov, Y., & Chernikova, N. (2019). Znachennia uchasti batkiv u korektsii autychnoi dytyny [The importance of parental involvement in the correction of autistic children]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriiia: "Pedahohichni nauky" - Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series "Pedagogical Sciences"*, 1, 176-181. [in Ukrainian].
15. Shulzhenko, D. (2017). Psykholoho-pedahohichni problemy emotsiinykh staniv batkiv ditei rannoho viku z porushenniamy rozvytku [Psychological problems and emotional states of parents of young children with developmental disorder and associated sensory disorders]. *Naukovyi chasopys. Spetsialna psykholohiia - Scientific journal. Special psychology*, 34, 178-184. [in Ukrainian].

Журнал

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 6(24) 2022

Підписано до друку 28.06.2022 р. Формат 60x90/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

*Видавець: Громадська наукова організація
«Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК No4957 від 18.08.2015 р.,
Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.*

Надруковано рекламним агентством
«GoToPrint» Адреса, Україна, Київська обл.,
м. Київ, вул. Льва Толстого, 63
e-mail: gotoprint@gmail.com